

V. Παρουσίαση της περιοχής Παρέμβασης

Η συγκρότηση της περιοχής του Τροόδους

Η Περιοχή μελέτης βρίσκεται γεωγραφικά στο κέντρο σχεδόν της ελεύθερης Κύπρου και καλύπτει σημαντικό τμήμα του ορεινού όγκου του Τροόδους. Η συνολική έκταση της Περιοχής είναι 1.476,8Km², ποσοστό 15,7% σε σχέση με τη συνολική έκταση του νησιού που είναι 9.251Km², ή το 25% της ελεύθερης Κύπρου. Η περιοχή περιλαμβάνει 115 κοινότητες, οι περισσότερες των οποίων θεωρούνται οι πλέον ορεινές της Κύπρου.

Εικόνα 1. Περιοχή Παρέμβασης

Πληθυσμός

Το 2011, η απογραφή της Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου κατέγραψε για την Περιοχή 27.650 κατοίκους, ενώ το 1960 αριθμούσε περίπου 60.000 κατοίκους (μείωση 53%). Με βάση στοιχεία που συλλέχθηκαν από τους κοινοτάρχες, οι κάτοικοι της περιοχής το 2018 ανέρχονταν σε 29.155, αριθμός που επιβεβαιώνει τη σταθεροποίηση του πληθυσμού τα τελευταία χρόνια. Από τις δύο απογραφές, προκύπτει ένα σημαντικό υψηλό ποσοστό γήρανσης του πληθυσμού (27%, >65 ετών, έναντι 13,3% για το σύνολο της χώρας), ενώ οι απομονωμένες υποπεριοχές (Μαραθάσα) και κοινότητες (Βόρεια Πιτσιλιά Λευκωσίας), συνεχίζουν να χάνουν τον πληθυσμό τους.

Διοικητική Οργάνωση

Διοικητικά η Περιοχή Τροόδους διαμοιράζεται σε δύο Επαρχίες, της Λευκωσίας και της Λεμεσού¹. Η τοπική διοικητική δομή λειτουργεί μέσω του συστήματος κοινοτήτων (Δήμοι δεν υπάρχουν στην περιοχή). Ωστόσο, την περιοχή Τροόδους συγκροτούν οκτώ υποπεριοχές με διακριτά γεωγραφικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Από αυτές, οι έξι θεωρούνται ιστορικές, ενώ αυτές της Ορεινής Μόρφου – Ασίνου και των Ορεινών Θερέτρων αποτελούν σχετικά πρόσφατα δημιουργήματα. Στους πίνακες που ακολουθούν απεικονίζονται:

α) Οι οκτώ υποπεριοχές, με βάση τον αριθμό κοινοτήτων τους και τη διοικητική τους ένταξη, τον πληθυσμό τους και την έκτασή τους.

Ιστορική περιοχή	Αριθμός Κοινοτήτων	Διοικητική Υπαγωγή	Πληθυσμός 2011	Έκταση (τ.χλμ.)
Κρασοχώρια – Αμπελοχώρια	28	Λεμεσός	7.553	311,4
Σολέα	17	Λευκωσία	4.983	165,4
Νότια Πιτσιλιά	11	Λεμεσός	4.571	98,8
Ορεινή Μόρφου -Ασίνου	9	Λευκωσία	2.709	156,7
Βόρεια Πιτσιλιά	17	Λευκωσία	2.660	202,5
Κουμανδάρια	14	Λεμεσός	2.536	149,9
Μαραθάσα	14	Λευκωσία (8) Λεμεσός (6)	1.523	313,3
Ορεινά Θέρετρα Λεμεσού	5	Λεμεσός	1.160	78,8
Σύνολο Περιοχής	115	–	27.695	1476,8

β) Αναλυτικά τα ονόματα των κοινοτήτων ανά υποπεριοχή και γεωγραφικές περιοχές².

Πίνακας 2.: Κοινότητες ανά ιστορική περιοχή

Πιτσιλιά Λευκωσίας	<u>Περιοχή Μαχαριά:</u> Γούρρι, Φικάρδου, Λαζανιάς, Φαρμακάς, Καμπί <u>Περιοχή Α:</u> Απλίκι, Παλαιχώρι Μόρφου, Παλαιχώρι Ορεινής, Ασκάς, Φτερικούδι <u>Περιοχή Β:</u> Άλωνα, Πλατανιστάσα, Αληθινού, Πολύστυπος, Λιβάδια, Λαγουδερά, Σαράντι
Πιτσιλιά Λεμεσού	<u>Περιοχή Α:</u> Κυπερούντα, Χανδριά, Αμιάντος, Πελένδρι, Δύμες, Ποταμίτισσα <u>Περιοχή Β:</u> Αγρός, Αγρίδια, Άγ. Θεόδωρος Αγρού, Άγ. Ιωάννης, Κάτω Μύλος

¹ Οι Επαρχίες της Κύπρου χαρακτηρίζονται ως επιπέδου LAU 1 ενώ οι Κοινότητες ως επιπέδου LAU 2.

² Ορίζονται ως υποπεριοχές στο εσωτερικό των ιστορικών περιοχών με βασικό χαρακτηριστικό ότι τα όριά τους ταυτίζονται κυρίως με τα όρια των υπολεκανών απορροής και εμφανίζουν δυσκολίες επικοινωνίας και προσπέλασης με τους υπόλοιπους οικισμούς της ιστορικής περιοχής.

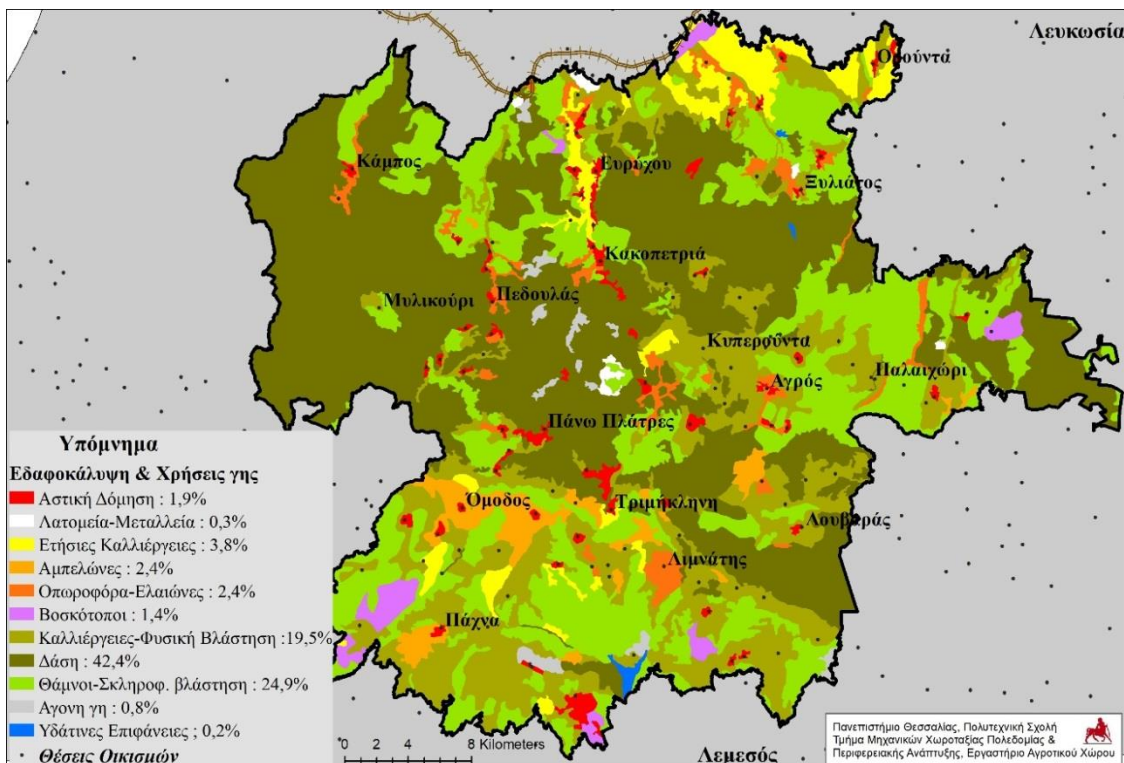
Σολέα	<u>Περιοχή Α:</u> Αγ. Θεόδωρος, Κοράκου, Λινού, Φλάσου, Ευρύχου, Κατύδατα, Σινά Όρος, Τεμβριά, Σκουριώτισσα, Γαλάτα, Κακοπετριά, Καλιάνα, Άγιος Επιφάνειος Σολέας <u>Περιοχή Β:</u> Σπήλια, Κούρδαλι, Αγία Ειρήνη, Καννάβια
Μαραθάσα	<u>Μαραθάσα Λευκωσίας:</u> Δυτική Μαραθάσα (περιοχή Κύκκου): Κάμπος, Μηλικούρι, Τσακίστρα και Κοιλάδα Μαραθάσας: Γερακιές, Καλοπαναγιώτης Μουτουλλάς, Πεδουλάς, Οίκος <u>Μαραθάσα Λεμεσού:</u> Πρόδρομος, Λεμύθου, Καμινάρια, Άγιος Δημήτριος, Παλιόμυλος, Τρεις Ελιές (Μέρος Συμπλέγματος Ορεινών Θερέτρων)
Κρασοχώρια	<u>Περιοχή Α:</u> Πάχνα, Άγιος Αμβρόσιος, Πάνω Κυβίδες, Κάτω Κυβίδες, Σούνι – Ζανακιά, Άγιος Θεράπων, Βουνί, Ποταμιού, Άρσος, Βάσα, Μαλλιά, Γεροβάσα, Κισσούσα, Δωρά, Λόφου (Σύμπλεγμα Κρασοχωρίων – Αμπελοχωρίων) <u>Περιοχή Β:</u> Κοιλάνι, Πέρα Πεδί, Όμοδος (Μέρος Συμπλέγματος Ορεινών Θερέτρων) <u>Περιοχή Γ:</u> Τριμίκλινη, Άλασσα, Κουκά, Λιμνάτης, Κορφή, Απεσιά (Μέρος Συμπλέγματος Κούρρη – Ξυλούρικου) <u>Περιοχή Δ:</u> Μαθηκολώνη, Παραμύθα, Σπιτάλι, Φασούλα (Περιαστικές Κοινότητες Λεμεσού)
Κουμανδαρία	<u>Περιοχή Α:</u> Άγ. Κωνσταντίνος, Άγ. Παύλος, Καλό Χωριό, Ζωοπηγή, Λουβαράς <u>Περιοχή Β:</u> Δωρός, Μονάγρι, Συλίκου, Λάνια, Άγιος Μάμας, Γεράσα, Καπηλειό Άγ. Γεώργιος (Μέρος Συμπλέγματος Κούρρη – Ξυλούρικου Αψιού (Στις περιαστικές κοινότητες Λεμεσού)
Ορεινή Μόρφου – Περιοχή Ασίνου	Ποτάμι Ορούντα Βυζακιά, Νικητάρι, Κάτω Κουτραφάς Πάνω Κουτραφάς, Ξυλιάτος, Αγ. Γεώργιος (Καυκάλλου), Αγ. Μαρίνα Ξυλιάτου
Ορεινά Θέρετρα	Πλάτρες, Κάτω Πλάτρες, Μανδριά, Φοινί, Μονιάτης (Μέρος Συμπλέγματος Ορεινών Θερέτρων)

Αυτές οι υποπεριοχές δεν εκπροσωπούνται διοικητικά από το υφιστάμενο σύστημα. Στην πραγματικότητα, η ενιαία εκπροσώπηση της περιοχής δεν υφίσταται, παρά μόνο μέσω των Επάρχων. Υπάρχουν δύο τοπικές Αναπτυξιακές Εταιρείες, τη λειτουργία των οποίων επηρεάζουν αρνητικά οι μη ξεκάθαρες σχέσεις με τις ΑΤΑ και το έλλειμμα οργάνωσης στον επαγγελματικό τομέα.

Φυσικογεωγραφικά Στοιχεία

Η περιοχή του Τροόδους παρουσιάζει ποικιλόμορφο ανάγλυφο, με γενικό χαρακτηριστικό τις βαθιές κοιλάδες κυρίως, με ομαλές πλαγιές, ενώ διαθέτει πυκνό υδρογραφικό δίκτυο. Αποτελεί τη δεξαμενή πολύ σημαντικών φυσικών πόρων για το νησί, με προεξάρχον το νερό. Οι βροχοπτώσεις φθάνουν μέχρι και 1000 χιλιοστά στις ψηλότερες περιοχές, ενώ σε υψόμετρα άνω των 1000 μ. σημειώνονται χιονοπτώσεις κάθε χειμώνα.

Στην περιοχή κυριαρχεί η φυσική βλάστηση, ενώ νησίδες καλλιεργειών εμφανίζονται σε κοιλάδες. Πιο εκτεταμένες ετήσιες καλλιέργειες υπάρχουν στο βορειοδυτικό πεδινό τμήμα, και ειδικότερα στην ευρύτερη περιοχή της ορεινής Μόρφου. Αντίθετα, στο νότιο τμήμα της περιοχής εκτείνονται αμπελώνες καθώς και φυσικοί βοσκότοποι. Στον παρακάτω χάρτη αποτυπώνονται οι καλύψεις – χρήσεις γης με τα αντίστοιχα ποσοστά (%), που καταλαμβάνουν.

Εικόνα 2 Κατηγορίες κάλυψης γης Corine 2012 με τα αντίστοιχα ποσοστά

Εκτός από τη χωρική κατανομή των καλύψεων – χρήσεων γης, στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η έκταση που αυτές καταλαμβάνουν οι διάφορες κατηγορίες χρήσεων σε δεκάρια, με τα αντίστοιχα ποσοστά τους στο σύνολο της περιοχής του Τροόδους.

Πίνακας 3. Κάλυψη – χρήσεις γης

Είδος Εδαφοκάλυψης	Έκταση κάλυψης σε δεκάρια	Ποσοστό κάλυψης % της περιοχής μελέτης
Αστική Δόμηση	27.836	1,9
Λατομεία – Μεταλλεία	4.388	0,3
Ετήσιες Καλλιέργειες	56.189	3,8
Αμπελώνες	36.062	2,4
Οπωροφόρα-Ελαιώνες	36.070	2,4
Βοσκότοποι	20.263	1,4
Καλλιέργειες & Φυσική Βλάστηση	288.301	19,5
Δάση	626.818	42,4
Θάμνοι-Σκληροφ/κή Βλάστηση	367.587	24,9
Άγονη γη	11.720	0,8
Υδάτινες Επιφάνειες	2.617	0,2
Σύνολο	1.477.851	100

Πηγή: ίδια επεξεργασία χάρτη Corine 2012

Η περιοχή διαθέτει ένα ποικιλόμορφο οικοσύστημα και σημαντική δασοκάλυψη (κρατικά δάση: Τροόδους, 110 Km², Πάφου (700 Km²), Αδελφοί, Μαχαιρά (60,6 Km²) και Λεμεσού, τέσσερις Περιοχές Προστασίας της Χλωρίδας και Πανίδας. Το μεγαλύτερο μέρος του Δάσους Τροόδους (90 Km²), κηρύχθηκε εθνικό πάρκο, με κύρια λειτουργία την αναψυχή του κοινού.

Τα παραπάνω διαμορφώνουν ένα διακριτό και ποικιλόμορφο φυσικό τοπίο (καταρράκτες, κοιλάδες, ποτάμια, μικρά φράγματα και φυσικά τοπία, με πλούσια χλωρίδα και πανίδα). Η περιοχή χαρακτηρίζεται επίσης, ως το κέντρο της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου, διαθέτοντας μεγάλο αριθμό εκκλησιών, μοναστηριών, ξωκλησιών και άλλων μνημείων. Επτά από τις δέκα εκκλησίες οι οποίες έχουν ενταχθεί στον κατάλογο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, βρίσκονται στην περιοχή.

Η γεωγραφική – χωροταξική ενσωμάτωση της περιοχής

Χαρακτηριστικό της οικιστικής οργάνωσης της περιοχής είναι η πολυκεντρικότητα. Στο σύνολο των 115 οικισμών, οκτώ οικισμοί έχουν πληθυσμό που εγγίζει ή μόλις ξεπερνά τους 1.000 κατοίκους και, γενικά, κατανέμονται σχεδόν σε όλες τις υποπεριοχές, Χωροταξικά, οι θέσεις τους διαμορφώνουν ένα πολυκεντρικό οικιστικό δίκτυο στο οποίο συγκεντρώνεται περίπου το 1/3 του συνολικού πληθυσμού.

Σημαντικό σταθμό στην ενσωμάτωση και στη λειτουργικότητα του χώρου της περιοχής εκτός της εξόδου προς τις πόλεις, αποτέλεσε η Τουρκική εισβολή του 1974. Οι άμεσες αρνητικές συνέπειες αφορούν κυρίως τις βόρειες περιοχές (Σολέα, Μαραθάσα, Ορεινή Μόρφου): απώλεια θέσεων εργασίας, αποκλεισμός πρόσβασης στις παραλίες και αποκοπή της οδικής σύνδεσης με τη Λευκωσία. Η πρόσφατη διάνοιξη των οδοφραγμάτων δημιουργεί προοπτικές οι οποίες πρέπει να μελετηθούν και αξιολογηθούν στην κλίμακα του Τροόδους.

Εικόνα 3.

Το ορεινό ανάγλυφο της περιοχής δεν επιτρέπει τη διάνοιξη μεγάλων ευθύγραμμων οδικών αξόνων, γεγονός που επηρεάζει την προσπέλαση στις πόλεις της Λευκωσίας και της Λεμεσού (μέσες χρονοαποστάσεις των κεντρικών οικισμών 60'), αλλά και την εσωτερική συνδεσιμότητα. Οι πιο απομονωμένες περιοχές θεωρούνται η Μαραθάσα και πιο ανατολικά, η ζώνη Πολύστυπου, Άλωνα, Φτερικούδι. Αντίθετα, οι πιο ευνοημένες περιοχές είναι οι γεωγραφικά εγγύτερες στη Λευκωσία (Ορεινή Μόρφου και Ανατολική Πιτσιλιά Λευκωσίας) και στη Λεμεσό (κοινότητες των Κρασοχωριών και της Κουμανταριάς). Ωστόσο, το σχετικά πυκνό οδικό δίκτυο της εσωτερικής συνδεσιμότητας, ευνοεί την επισκεψιμότητα της περιοχής τουλάχιστον όσον αφορά τον πληθυσμό της Β' κατοικίας.

Η αναπτυξιακή εικόνα της περιοχής

Τα βασικά πληθυσμιακά, οικονομικά και κοινωνικά στοιχεία τα οποία διαμορφώνουν την αναπτυξιακή εικόνα της περιοχής συνθέτουν κατά θεματική την ακόλουθη κατάσταση:

1. Ο μικρός αριθμός μόνιμων κατοίκων στην πλειονότητα των κοινοτήτων και το μεγάλο ποσοστό γήρανσης του πληθυσμού τους δεν συμβάλλουν στην οργάνωση των τοπικών εξυπηρετήσεων δημιουργώντας μια αβεβαιότητα για το μέλλον των κοινοτήτων.
2. Η γεωγραφική απομόνωση και οι σχετικά μεγάλες χρονοαποστάσεις από τα αστικά κέντρα της Λευκωσίας και Λεμεσού από τα οποία πολλές κοινότητες είναι εξαρτημένες (απασχόληση, εξυπηρετήσεις). Παράλληλα, το μέτριο επίπεδο δημόσιων υπηρεσιών δημιουργεί δυσκολίες στη διαβίωση των κατοίκων, κυρίως στους τομείς της υγειονομικής περίθαλψης, της εκπαίδευσης και της ψυχαγωγίας για τους νέους.
3. Η μη ύπαρξη δημόσιου σχεδιασμού για το σύνολο της περιοχής Τροόδους συνέβαλε στην μη ορθολογική ανάπτυξη της περιοχής. Η πλειονότητα των δημόσιων επενδύσεων και υποδομών όπως και οι στοχεύσεις τους περιορίζονται στην κλίμακα των κοινοτήτων. Ελάχιστες απ' αυτές έχουν διάσταση διακοινοτική.
4. Η εγκατάλειψη σημαντικής γεωργικής γης (αμπελιών-δενδροκαλλιέργειών) υποβαθμίζει το φυσικό περιβάλλον της περιοχής και θέτει το ζήτημα της ανάκτησης και διαχείρισης αυτού του παραγωγικού κεφαλαίου. Σήμερα, η διαχείριση της γεωργικής γης εξασφαλίζεται σε πολύ υψηλό βαθμό από πολυδραστήριους μεγάλο μέρος των οποίων είναι απόδημοι.
5. Το θέμα της διαχείρισης νερού τίθεται επιτακτικά και προληπτικά. Η περιοχή διαθέτει ένα πολυσύνθετο σύστημα και πυκνό δίκτυο άρδευσης/ύδρευσης. Ωστόσο, η πίεση για ανακατανομή των διαθέσιμων ποσοτήτων με βάση τις νέες ανάγκες (αύξηση τουριστών, επισκεπτών, περιβάλλον, γεωργία) θέτει το ζήτημα του εξορθολογισμού της διαχείρισης και του συστήματος (ενοποίηση αρδευτικών τμημάτων και συνδέσμων).
6. Η περιοχή βρίσκεται στη διαδικασία οικοδόμησης της νέας ορεινής οικονομίας (δεσμοί μεταξύ γεωργίας, μεταποίησης και τουρισμού). Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι οι παραγωγές και τα προϊόντα διατηρούν ισχυρούς δεσμούς με τον τόπο και την κληρονομιά του, δεν έχει επιτευχθεί η ανάδειξη και προβολή της διακρίτοτητας των προϊόντων και των υπηρεσιών που προσφέρονται στους καταναλωτές ώστε να αυξηθεί η προστιθέμενη αξία τους. Απουσιάζει επίσης, η συντονισμένη προσπάθεια στήριξης της επιχειρηματικότητας ιδιαίτερα των νέων.

- 7.** Υπάρχει αξιόλογη δυναμική στον μεταποιητικό τομέα κυρίως στα αγροδιατροφικά προϊόντα όπου διατηρείται η παραδοσιακή τεχνογνωσία. Η δυναμική προέρχεται κυρίως από την μικρή βιοτεχνία-οικοτεχνία (παραδοσιακά γλυκά και διάφορα εδέσματα από σταφύλι) καθώς και από την δραστηριοποίηση μεγάλου αριθμού οικογενειακών οινοποιείων (κυρίως στα Κρασοχώρια) και παραρτημάτων μεγάλων οινοποιητικών μονάδων της Κύπρου. Τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται οι μικρές οινοβιομηχανίες συνδεδεμένες συχνά με τον τουρισμό (είναι επισκέψιμες και συγκαταλέγονται στους Δρόμους του Κρασιού).
- 8.** Στον τουριστικό τομέα, παρά την παράδοση και την παρατηρούμενη μικρή πρόοδο, δεν έχει διαμορφωθεί το πλαίσιο για την οικοδόμηση του τουριστικού προϊόντος του Τροόδους. Ωστόσο, έχει ήδη ξεκινήσει από ενδογενείς πρωτοβουλίες, η ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού προσαρμοσμένων στη φυσική και πολιτιστική κληρονομία της περιοχής.
- 9.** Εντοπίζεται ήδη μια ισχυρή τάση επιστροφής νεαρών και ηλικιωμένων ζευγαριών. Απουσιάζει ωστόσο, μια ολοκληρωμένη πολιτική προσέλκυσης και υποδοχής νέου πληθυσμού αλλά και επιχειρήσεων.
- 10.** Η περιοχή, με εξαίρεση την τυπική εκπαίδευση, δεν διαθέτει δομές κατάρτισης, δια βίου μάθησης, επιχειρηματικότητας και πολιτισμού, ικανές να υποστηρίξουν τις ιδιαίτερες ανάγκες του τοπικού επιχειρείν.
- 11.** Οι στενές και συνεχώς ενισχυόμενες αλληλεξαρτήσεις μεταξύ του πλαισίου ζωής, των παραγωγικών πόρων και της φύσης στις ορεινές περιοχές όπως αυτή του Τροόδους, φέρνουν στην επιφάνεια την ανάγκη συντονισμού της συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων συστημάτων και σχεδίων διαχείρισης που εφαρμόζονται στην περιοχή.
- 12.** Υπάρχει σημαντικό έλλειμμα στην οργάνωση των παραγωγών και επιχειρηματιών το οποίο σε συνδυασμό με την έλλειψη ενός 2βάθμιου σώματος στην Τοπική Αυτοδιοίκηση καθιστά αδύναμο τον συντονισμό των ενεργειών και την εκπροσώπηση προς τα έξω της περιοχής του Τροόδους.